

Toplumsal ve politik mesajlı müziğin yolunu açan besteci:

Hanns Eisler

Hanns Eisler toplumsal ve politik mesajı olan sanatın yolunu açan bestecilerden belki de birincisidir. Herhalde sanat anlayışı ile ideolojik düşüncelerinin örtüşmesinden olacak, müzik tarihi ve müzik kitaplarında yaşamöyküsüne ya hiç rastlanmaz ya da kısaca geçilir. Oysa pek çok yapıt vermiş; oyun müzikleri, film müzikleri bestelemiş; müzik sanatı üzerine çok düşünmüş; müziğin işlevsel olmasını vurgulamış ve doğru bildiği sanat anlayışı uğruna elit besteciler arasında yer almayı önemsememiş bir müzisyendi.

1 951 Dünya Barış ve Gençlik Festivali'nde, Doğu Berlin'in büyük bölümü henüz yıkıntı halinde; ayakta kalan yapılar, duvarlar, mermi izleriyle dolu. Konuk olarak kaldığımız Franz Liszt Schule'den (Frans Liszt Okulu) Haus der Weltjugend'de (Dünya Gençlik Evi) yapılacak bir açılış toplantısına yetişmek için koşturasya yürüyoruz. Taşıt hemen hemen yok. Geçen bir-iki motorlu araç ya Sovyet Ordusu'na ya da resmi dairelere ait. Neyse ki gideceğimiz yer yakın. Binanın kapısından hızla giriyoruz. Biriyle çarpıştım. Birbirimize yol vermek ve özür dilemek için duraladık. Sakallı, tepesi saçsız, gözüne yabancı gelmeyen biriydi. Koşturup arkadaşlara yetiştim. İçerde asılı fotoğraflardan, birden kiminle çarpıştığımı anladım. Alman Demokratik Cumhuriyeti Başbakan Yardımcısı ve Almanya Sosyalist Birlik Partisi (DED) Birinci Sekreteri Walter Ulbricht'miş. Önemli biriyle çarpışmışım yani. Bununla kalmadı.

Fuayeden acele geçerken, yanda oturan bir grup arasında yazar Anna Seghers'e gözüm ilişmişti. Seghers'i birkaç gün önce, Nazım'ın yanında, Fransız yazar Dominique De Santi ile birlikte görmüştüm. Seghers'in yanında ayakta duran, bir eli cebinde bir şeyler anlatan, şişmanca, tıknaz, saçı dökük, göz-
lülkü biri daha vardı. Herhalde o da yazar-çizer takımındandır diye geçmişti aklımdan. Tanıdığım biri değildi. Ama nedense aklımda olduğu gibi kalmış.

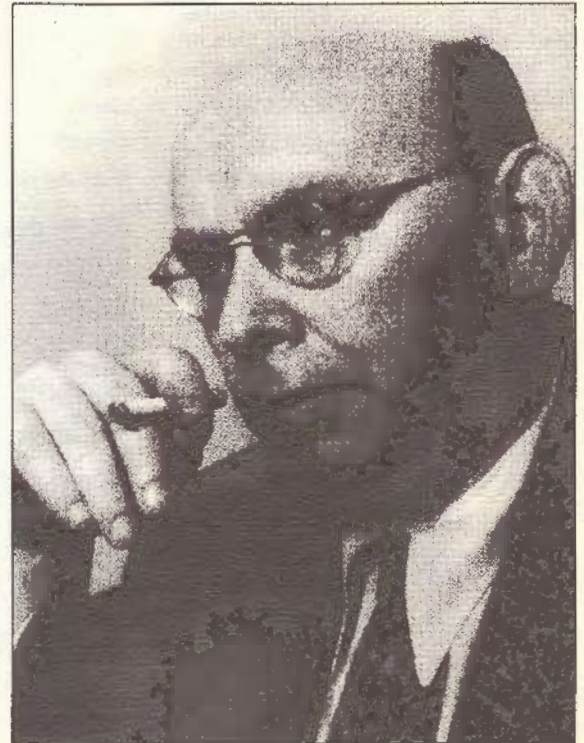
Toplumsal ve politik mesajlı müzik yaparsan, tarihten silinirsin...

Marianne Kesting'in 1985'te Alan Yayıncılık tarafından yayımlanan Brecht başlıklı kitabını okurken fotoğraflardan birine gözüm takıldı; benim gördüğüm kişinin tıpkısı, üstelik tam da benim gördüğüm açıdan çekilmiş. Fotoğrafın altında:

M. Halim Spatar

"Kuhle Wampe filminin hazırlık çalışmaları: Brecht, Hanns Eisler ve Slatan Dudow" diye yazılı. Yani, ben kafamda bu iki imgeyi yapay olarak özdeşleştirmemişsem, Anna Seghers'in yanında gördüğüm kişiyi tam 34 yıl sonra tanımış oluyordum. Oysa Hanns Eisler, bizlerin besteci ve devrimci sanatçı olarak 1946'lardan bu yana müziklerinden tanıdığımız bir besteci; *Lenin-Requiem* (1936; Lenin Ağıtı), *Kominternlied'i* (Komintern Şarkısı), *Einheitsfrontlied'i* (Birleşik Cephe Şarkısı) gibi parçalarını hem dinler, hem söyledik.

Müzikçi olsun, dinleyici olsun, bugün politikadan kaçmak isteyen herkes müziği, sınımlacak bir

Hanns Eisler

Brecht ile Eisler'in yolları 1928'de kesişti. Bu tarihten sonra pek çok yapıta imza attılar.

sanat olarak düşünüyor. Oysa Hanns Eisler toplumsal ve politik mesajı olan sanatın yolunu açan bestecilerden biri, belki de birincisidir. Herhalde sanat anlayışı ile ideolojik düşüncelerinin örtüşmesinden olacak, pek çok müzik tarihi ve müzik kitabında Eisler'in yaşamöyküsüne ya hiç rastlanmaz ya da kısaca geçitirilir. Oysa pek çok yapıt vermiş; oyun müzikleri, film müzikleri bestelemiş; müzik sanatı üzerine çok düşünmüş; müziğin işlevsel olmasını vurgulamış ve doğru bildiği sanat anlayışı uğruna elit besteciler arasında yer almayı önemsememiş bir müzikçiydi.

Yahudi baba, Hıristiyan anne, devrimci kardeşler...

Eisler 6 Temmuz 1898'de Leipzig'de doğdu, Viyana'da büyüüp yetişti. Babası Avusturyalı filozof Rudolf Eisler; annesi, babası kasap olan Marie Ida Fisher'di. Babası Yahudi, buna karşılık annesi Hıristiyandı. Ailenin 3 çocuğunun en küçüğüydü. Ağabeyi Gerhard ve ablası Berlin'de profesyonel devrimcilerin saflarına katıldılar.

Eisler 1919'da Karl Weigl'in öğrencisi olarak Yeni Viyana Konservatuvarı'na girdi. Burada Karl Weigl'in geleneksel çizgiye sıkı sıkıya bağlı öğretiminden çok geçmeden bıktı ve mali olanaklarının kısıtlılığına karşın Arnold Schoenberg'ten özel ders almaya başladı. Schoenberg bu öğrencisinden 4 yıllık öğretim dönemi boyunca ders ücreti almadı.

Schoenberg, tam da bu sıralarda atonal (1) müzikten 12 seslik dizisel (2) bestecilik dönemine geçiyordu. Webern ve Berg'den sonra Eisler bu yeni teknikle yazan ilk besteci oldu.

Hanns Eisler 1924'te, Op.1 Piayano Sonatı ile Viyana Büyükşehir Müzik Ödülü'nü aldı. Köktenci sol düşünceleri Schönberg ile bozuşmasına neden oldu ve 1925'te, yoğun bir tartışma ve isyan döneminin ardından yeni bir sosyalist müzik formu arayışını sürdürmek üzere Viyana'dan ayrılarak Berlin'e yerleşti. Bu dönemde sol çevre ile ilişki kurarak Alman Komünist Partisi'nin organı Rote Fahne'ye (Kızıl Bayrak) müzik eleştirileri yazdı ve işçi müzikçilerden oluşan Komsomol Müzik Topluluğu'nu oluşturdu.

1927'de biçimini köklü bir biçimde yalınlaştırarak ve halk ezgilerinden yararlanarak, müzikte "kahramanlık geleneği"ne dayalı anlayışı benimsedi; politik şarkılar, koro ve tiyatro müzikleri yazmaya koyuldu.

Brecht'le yolları kesişiyor

1928'de Brecht'le bir araya geldi. Aralarında yaşam boyu süren bir arkadaşlık ve ortak çalışma başladı. Bu beraberliğin en çok anımsanan iki yapıtı *Die Massnahme* (1930; Önlem) ile *Die Mutter*'dir (1931-32; Gorki ile, Ana). Eisler'in, Brecht'in sözleriyle yazdığı diğer müzikleri: *Opus 39 Ballade vom Soldaten* (1928; Askerin Baladı), *Deutsche Sinfonie*

Eisler, bir bestesi üzerinde çalışıyor.

(1937; Alman Senfonisi), *Die Teppichweber von Kujan-Bolak* (1957; Kujan-Bolak Halı Dokumacıları), *Solidaritätslied* (1930; Dayanışma Şarkısı), *Kindenlieder* (1949), *Die Rund Köpfe und die Spitz Köpfe* (1934; Tak-Tik), *Galileo Galilei* (1946), *Schweik im zweiten Weltkrieg*'dir (1957; Schweik İkinci Dünya Savaşı'nda).

Eisler, epik tiyatrodaki müziğin metne destek olmak yerine, onu yorumlamasına; bir süs olmaktan çıkıp metne yabancılaşmasına; tutum, davranış ve hareketleri iletmesine ağırlık verdi. Almanya ve Orta Avrupa'da o sıralarda genellikle eski mahzenlerde kurulan kabareler, 1920'lerin sonlarına doğru keskin politik yergilerin ve yasadışı politik ve edebi akımların merkezi haline gelmişti. Yükselen Nazi Partisi'ne karşı sol muhalefet odaklarını oluşturan ve çoğu zaman da Naziler'in misillemelerine hedef olan bu kabareler, genç ve ilerici müzik ve sanat adamlarının ilgisini çekiyordu. Henüz tanınmamış bir müzikçi olan Paul Hindemith ile birlikte Eisler de, kabarelerin müziğine katkıda bulundu. Komünist korolar ve ajitasyon-propaganda gösterileri için müziksel olarak karmaşık, buna karşılık doğrudan halka seslenen şarkılar yazdı. 1933'e kadar Klindwortt-Scharwenka Konservatuvarı'nda ders verdi.

Zeitungsausschnitte (Gazete Kupürleri) adlı yapıtı, Alman romantik anlayışının zehir zemberek bir parodiydi. "Orkestra müziğini abartmaktan ve onu tek yüksek sanat biçimi saymaktan kaçınmalıyız; sözsüz müzik, büyük önemini ve tam gelişimini kapitalizmde sağlamıştır" diyen Eisler, çoğu yapıtlarında insan sesine yer vermişti.

Militan bir besteci olarak, aralarında *Kominternlied* (Komintern Şarkısı), *Lob des Lernens* (Öğrenmeye Övgü) ve *Einheitsfrontlied* (Birleşik Cephe Şarkısı) olmak üzere, Uluslararası Komünist Hareket'in en seçkin parçalarından birçoğunu yazdı. Bertolt Brecht'in politik olarak angaje sanat konusundaki fikirlerinden kuvvetle etkilenen Eisler, Clifford

Eisler'in ölümü üzerine yapılmış bir çizim.

Odets'in, Brecht'in ve George Bernard Shaw'un oyunları için fon müziklerinin yanı sıra, sahne için çok sayıda parça ve Brecht'in metinlerine kantatlar yazdı.

1920'li yılların sonlarına doğru film müzikleri bestelemeye koyuldu, Hitler öncesi Alman kültürünün Walter Ruttmann (Opus III, 1927) ve Slatan Dudow (Kuhle Wampe, senaryo B. Brecht, 1931) gibi önemli kişileriyle çalıştı. 1932'de yönetmenliğini Joris Ivens'in yaptığı *Pesni o geroyach* (Kahramanların Türküsü) filminin müziğini yaptı.

Almanya'dan ayrılış ve ABD yılları

1933'te Naziler'in iktidara gelmesi, Eisler'in Almanya'dan ayrılmasını kaçınılmaz kıldı. 30'lu yılların başlarında Moskova'da kısa ömürlü Enternasyonal Müzik Bürosu'nu yönetti ve Viyana, Prag, Paris, Londra ve Kopenhag'ta bir süre çalıştıktan sonra, İspanya üzerinden ABD'ye gitti. ABD'de Brecht'le buluşarak birlikte çalıştı. 1936-37 ve 1938'de New York'taki Yeni Toplumsal Araştırmalar Okulu'nda, daha sonra Los Angeles'teki Güney Kaliforniya Üniversitesi'nde ders verdi. Bu sıralarda *Die Gott-sei-bei-uns-Kantate*'yi (1937; Tanrı Bizimle Olsun Kantatı) besteledi. 1942-48 arasında Hollywood'da çok sayıda film müziği yaptı ve Charlie Chaplin ile birlikte çalıştı. 1944'te John Steinbeck'in katkısıyla Herbert Kline'in yapımını ve yönetmenliğini yaptığı *The Forgotten Village* (Unutulmuş Köy) filmi için yazdığı müzik çok beğenildi. Aynı yıl

Hangmen Also Die (Cellatlar da Ölüyor) filminin müziği ile Oscar kazandı. Film yönetmeni V. I. Pudovkin'in, film müziğinin, filmin anlatısıyla ilgili olmakla birlikte, ondan bağımsız olarak kendi anlam kurgusunu yaratması gerektiği düşüncesini paylaşıyor ve savunuyordu. 1947'de T. H. Adorno ile birlikte, *Composing for Films* (Film Müziği Bestelemek) adlı kitabı yazdı.

McCarthy Dönemi ve Amerika'dan ayrılış

Savaşın sonra Soğuk Savaş'ın doruğuna ulaştığı 1948'de, McCarthy'nin Amerika'ya Karşı Etkinlikler Komitesi'nin Chaplin'e yönelttiği suçlamayı protesto etmesi üzerine, Eisler de Amerika karşıtı etkinliklerde bulunmak suçlamasıyla komite önüne çıkarıldı ve hakkında sınır dışı edilme müzakeresi (yargılama makamının, bir kararın yerine getirilmesi konusunda belli bir makama yazdığı yazı) çıkarıldı.

ABD'den ayrılarak Viyana'ya gitti. 1949'da Alman Demokratik Cumhuriyeti ulusal marşı *Auferstanden aus Ruinen*'i ve büyük koral topluluklar için *Deutsche Sinfonie*'sinin de içinde bulunduğu birtakım proleter-ulusal yapıtlar besteledi. 1950'de Doğu Berlin'e geçti ve Alman Sanat Akademisi'nde kompozisyon dersleri vermeye başladı. Alman Demokratik Cumhuriyeti, Eisler'in ölümünden sonra bu okula Hanns Eisler'in adını verecekti. Bu sırada *Neue deutsche Volkslieder* (1950; Yeni Alman Halk Şarkıları) adlı vokal yapıtını besteledi.

Eisler, bestelerinin çoğunu 12 ton tekniği ile yazmıştı. Eisler'in yapıt verimi 600 şarkı, 40 sahne oyunu müziği ve 40'ı aşkın film müziğidir. Ayrıca, *Kleine Sinfonie* (1932), 5 Orkestra Parçası (1938), *Oda Senfonisi* (1940), *Yaylı Çalgılar Dörtlüsü* (1937), *Dokuzlu* (1939), *piyano için Tema ve Çeşitlemeler* (1940), *Yedili* (Amerikan Ninnileri Üzerine Çeşitlemeler; 1941), *Piyanolu Beşli* (1944), *2 No'lu Yedili* (1947), *Piyano Sonatları* (1924 ve 1943), *bariton ve orkestra için Erste Gesange* (1962)

gibi yapıtlarıyla ilgi çekmiştir. Müzik üzerine yazıları 1973'te *Musik und Politik* (Müzik ve Politika) ve *Materialen zu einer Dialektik der Musik* adlı kitaplarda yer aldı.

DİPNOTLAR

- 1) Atonal müzik: 1700'lerden 1900'e kadar belli bir tonalitelerde yazılan, belli bir tonal akseni esas alan müziğin tersine, A. Schönberg'in (1906 sıralarında) 12 yarım sestten oluşan kromatik dizideki seslerin hepsinin aynı önemde kabul ederek, bunları kendi seçimine göre kullandığı besteleme düzeni.
- 2) Dizisel müzik: Yapıt boyunca yinelenen nota, ritim, ses yalınlığı ve daha başka yapısal müzik öğelerinin belli bir düzende ardeşimine dayanan beste. İlk önemli dizisel müzik sistemi 1920'lerde Arnold Schönberg tarafından geliştirildi. 12 ses tekniği olarak da bilinen bu sistemde, 12 nota müzik eserinde bestecinin seçtiği bir düzende ortaya çıkar. Dizi ya da ses dizisi olarak adlandırılan bu düzen, gerek melodi, gerekse akorlarda tekrar tekrar ortaya çıkar.

KAYNAKLAR

- 1) AnaBritannica, Eisler, Hanns Maddesi, 1990, C.8, s.54.
- 2) Büyük Larousse, Eisler (Hanns) Maddesi, 1986, C.6, s.3566.
- 3) Michael Kennedy, The Concise Oxford Dictionary of Music, 1990.
- 4) Encyclopaedia Britannica, "Contribution to cabaret music", 1990, V.24: 702: 2B. -
- 5) Joan Peyser, 20th Century Music: The Sense Behind the Sound, 1971.
- 6) Walter Benjamin, Brecht'i Anlamak, Çev. H. Barışçen - A. İşisoy, Metis Yayınları, 1984.
- 7) Ernst Fischer, Sanatın Gerekliliği, Çev. Cevat Çapan, Kuzey Yayınları, 1985.
- 8) B. Brecht, Sosyalist Gerçekçilik ve Toplum, Çev. A. Cernat - K.Güven, Alın Kitaplar, Nisan 1990.
- 9) Roger Manvell, Film, Penguin Books, London, 1950.
- 10) Charles Chaplin, Hayatının Hikâyesi, Çev. F. Dilber, Afa Kitabevi, 1991.
- 11) Marianne Kesting, Brecht, Çev. V. Atayman - Z. Özkan, Alan Yayınları, 1985.
- 12) Brecht, Epik Tiyatro, "Epik Tiyatradaki Müziğin Kullanılışı", Çev. K. Şipal, Say Yayınları, 1981.
- 13) György Lukacs, Çoğuş Gerçekçiliğin Anlamı, Çev. C. Çapan, Payel Yayınları, 1975.
- 14) E. Piscator, Politik Tiyatro, Çev. M. Ünlü - S. Güneş, Metis Yayınları, 1985.
- 15) Die Grasse Lexikon der Musik, Marc Honneger und Günther Massenkeil - Herder, Band 2.
- 16) The Grove Concise Dictionary of Music, London, 1988.
- 17) Britannica Compton's Genel Kültür Ansiklopedisi, Eisler, Hanns Maddesi, 1991, C.6, s.424.
- 18) Ronald Gray, Brecht, London, 1962.
- 19) Theodor Adorno - Hanns Eisler, Composing for the films, Graham McCann "The New Introduction", The Athlone Press, 1994.
- 20) Albrecht Betz, Hanns Eisler Political Musician, İngilizce'ye çev. Bill Hopkins, Cambridge: Cambridge University Press., 1982.
- 21) Manfred Grabs (ed.), Hanns Eisler: A Rebel in Music, Berlin: Seven Seas Publishing, 1979.
- 22) Heinz Josef Herbart, "Hanns Eisler - Porträt eines Nonkonformisten", Die Zeit, 14 June 1968.
- 23) George Lukacs, "Inn Memoriam Hanns Eisler", Alternative 69, 1969.
- 24) David Drew, "Eisler and the Polemic Symphony", The Listener, 4 January 1962.
- 25) Graham McCann'in Yeni Giriş'inden ["The New Introduction"], Composing for the films'in, The Athlone Press, 1994.